

матичности рассматриваемых звуковых единиц, т. е. о фонематичности, которая предполагается языковой системой. По тем же причинам к потенциальным фонемам следует отнести и [дз]. Что касается пары [х]—[х'], то здесь нет даже частичного тождества позиции, значит, эти звуки являются разновидностями одной фонемы. В болгарской фонологии спорным является вопрос о фонематичности таких звуковых единиц, как [х'] и [дз']. Основным препятствием для признания фонематического статуса за этими единицами является, как и в белорусском языке, отсутствие минимальных пар и их редкая встречаемость (в словах иноязычного происхождения и диалектных формах). Думается, что аргументы, высказанные в пользу потенциальной фонематичности белорусских согласных [к'] и [г']фрикативного, годны и в данном случае. Примеры типа *Хюсеин, Хьолдерлин, Ядзя* подтверждают возможность вхождения в систему согласных фонем болгарского языка звуковых единиц [х'] и [дз']. Но следует все же подчеркнуть, что их фонологическая значимость только начинается.

Т. В. КАВАЛЕНКА

**ГЕРОЙ І ГРАМАДСКАЕ АСЯРОДДЗЕ  
У РУСКАЙ І БЕЛАРУСКАЙ САВЕЦКАЙ ПРОЗЕ  
30-Х ГАДОЎ АБ КАЛЕКТЫВІЗАЦЫІ**

Літаратура першых паслярэвалюцыйных дзесяцігоддзяў аб'ектам даследавання абрала народны характар, які, захоўваючы традыцыйныя (хаця шмат у чым моцна трансфармаваныя) адметныя рысы, набывае і новыя рысы, звязаныя больш за ўсё з развіццём рэвалюцыйных працэсаў у сялянстве. На аснове сацыяльных катаклізмаў развівалася тое пачуццё асобы, якое актывізавала чалавека з народа, садзейнічала яго сацыяльнаму і псіхалагічнаму самавызначэнню. Народны характар у творах многіх пісьменнікаў паўстаў як у масавым субстанцыяльным увасабленні, так і ў індывідуальнай непаўторнасці.

Асабліва важнай аказалася гэтая праблема ў асэнсаванні прозы 30-х гадоў, дзе ўзаемаадносіны калектыва і асобы з'яўляліся вызначальнымі для ўсёй савецкай шматнацыянальнай літаратуры. Рускія і беларускія празаікі ў творах аб калектывізацыі («Брускі» Ф. Панфёрава, «Узнятая цаліна» М. Шолахава, «Ідзі, ідзі» К. Чорнага, «Спалох на загонах» П. Галавача, «Вязьмо» М. Зарэцкага і інш.) ставілі сваёй задачай прасачыць, як на аснове складаных узаемаадносін паміж масай і асобай, грамадскім асяроддзем і героем народны характар набывае дыялектычнае адзіства і тоеснасць, як на гэтай аснове вырашаліся значныя грамадскія канфлікты і супярэчнасці эпохі.

Савецкіх пісьменнікаў усёй шматнацыянальнай літаратуры з самага пачатку цікавіла складанасць чалавека-працаўніка, якая асабліва выразна праяўляецца ў перыяд вялікіх сацыяльных зрухаў. Руская і беларуская савецкая проза 30-х гадоў імкнулася выявіць і паказаць складанасць асобы чалавека з народа не толькі ў сферы эмацыянальных рэакцый, але і ў сферы духоўнай дзейнасці, у працэсе якой чалавек імкнецца да духоўнага абнаўлення, маральнага самавызначэння сябе як асобы. У прозе 30-х гадоў аб калектывізацыі даволі вялікае месца займаюць героі, ва ўнутраным абліччы якіх эпоха звязала супрацьлеглыя рысы,— у гэтых людзях яшчэ шмат ад мінулай пакорлівасці, засяроджанасці на сваіх уласных патрэбах і ў той жа час у іх расце гатоўнасць вырвацца за межы адвечных прывязаннасцей да ўласнай зямлі, свайго селішча, выйсці ў вялікі свет палітычных і іншых страсцей, якія нараджаліся самой эпохай (вобразы Кандрата Майданнікава, Любішкіна, Дзёмкі Ушакова, Пракопа Дубягі, Галілея). Для беларускага народа было асабліва важным заглыбіцца ў асабістую самасвядомасць, актыўна дзейнічаць з пачуццём далучанасці да ўсеагульных спраў краіны, што ўзвышала яго на-

циянальную годнасць, умацоўвала ў ім усведамленне традыцыі агульна-чалавечага і нацыянальнага духу.

Сэнс рэвалюцыйных перамен, якія адбываліся ў нашай краіне ў эпоху калектывізацыі, адкрываўся ў руху самога жыцця, у складаным перапляценні чалавечых лёсаў, у надзвычайным шматтабліччым чалавечых характараў. Адным з найважнейшых дасягненняў прозы 30-х гадоў, як і ўсёй савецкай літаратуры, з'яўляецца стварэнне вобраза чалавека новага грамадства, які зрабіў працу творчасцю, які адчуваў гістарычную адказнасць перад грамадствам, народам, эпохай.

А. К. КИКЛЕВИЧ

### МИКРОСИСТЕМА ПОЛЬСКИХ СОЕДИНИТЕЛЬНЫХ СОЮЗОВ

Для анализа группы польских соединительных союзов (*i, i... i, nie... i nie, ani*) использовался дихотомический критерий, т. е. принцип построения бинарных оппозиций, согласно которому множество единиц разбивается на два подмножества в зависимости от того, выражает или не выражает каждая конкретная единица тот или иной признак. В множестве исследуемых соединительных союзов в результате анализа их функционирования определен набор релевантных признаков:

1) отрицательное значение; данный признак маркируется союзом *nie... i nie* и не может быть выражен союзами *i, i... i*. Союз *ani* функционирует в виде омонимов *ani<sub>1</sub>* и *ani<sub>2</sub>*, один из которых (*ani<sub>1</sub>*) содержит, а другой (*ani<sub>2</sub>*) не содержит значения отрицания, например: «A też negadatliwa ani ciekawa jestem» (M. Nowakowski), ср.: *jestem negadatliwa i nieciekawa*; «Rzeczywiście ulica «Za Stawem» nie była długa ani wspaniała» (J. Iwaszkiewicz), ср.: *nie była długa i wspaniała*.

2) отрицательный контекст (т. е. функционирование в предложении с отрицанием предиката) является обязательным признаком для *ani<sub>2</sub>* и факультативным для остальной группы союзов.

3) раздельность предиката (термин Дж. Мак Коли). Высказывание с группой сочиненных аргументов включает раздельный предикат, если оно может быть трансформировано в семантически эквивалентное высказывание с группой сочиненных предикатов:

$$P(x_1 \wedge x_2 \wedge x_3 \wedge \dots \wedge x_n) \leftrightarrow P(x_1) \wedge P(x_2) \wedge P(x_3) \wedge \dots \wedge P(x_n).$$

Подобная трансформация невозможна для высказываний с предикатом объединительного типа.

Подмножеству маркеров данного признака противопоставлен союз *i*, который способен функционировать в высказываниях с предикатами любого типа.

4) общекванторное значение. Сочинительный союз может использоваться как эквивалент квантора всеобщности. В этом случае высказывание, содержащее такой союз, может быть записано семантической формулой с квантором существования, обязательным компонентом которой является отрицание при кванторе существования ( $\bar{\exists}$ ). Данный признак способны выражать союзы *ani<sub>1</sub>*, *ani<sub>2</sub>*, *i... i*. Например, предложению «Nie znam Piotra ani Jana» соответствует семантическая запись:

$$\bar{\exists} x \quad P(x), \\ x \in M = \{\text{Piotr, Jan}\}$$

которая означает: «В множестве, состоящем из Петра и Яна, не существует человека, которого бы я знал».

В группе анализируемых единиц союз *i* не маркирует общекванторного значения, а союз *nie... i nie* маркирует частнокванторное значение.

Итак, в множестве польских соединительных союзов реализуется серия оппозиций, образующих «сетку» значимостей каждой единицы в пределах этого множества.